

Mulgi Kultuuri Instituut tähist oma 20. sünnipäevä edimese mulgikiilse aabitse välläandmisege

Mulgi Kultuuri Instituut pidäs sügüse 20. sünnipäevä ja sedä tähistime edimese mulgikiilse aabitse välläandmisege. Mulgi aabitse edimene rahva ette tuumine ja 2016. aaste Mulgimaa Uhkuse välläkuulutemine olli 23. novembrel Ala koolimajan Elme vallon.

Mulgi aabitset om oodet aastit, a just nüid, instituudi 20. sünnipäeväs sai sii valmis. Mulgikiilse jutukse – Mütäs Mati luu – kirjutive aabitse mulgi keele õpeteje Kristi Ilves ja Alli Laande. Rõõmsa pildi joonist manu põline Elme mulk Ülle Rosenberg, jutu ja pildi sääd ilusas raamatus kokku Triinu Sarv. Rükiti aabits rükikoan Paar.

Mulgi aabitse tegemise man es jõvva ma jälle ärä imeste, ku rikas om mulgi kiil. Eri kihelkonde keeldel om suur vahe. Ütte mõtet võip peris mitut muudu vällä ütelde.

Aabitse päätegelane om mütäs Mati, kes saap Mulgimaa pääl kokku egäsuguste tegelastege. Egä tähe ja numbre man om üits lugu. Lustilise ja õpetligu jutukse kõneleve taluelust, luudusest, kodust, perest, mulgi kommetest ja vaimuperändusest. Aabitset

om viil salmiksit, mõistatusi ja nuputemist kah.

Mulgi aabitse välläandmise man olli toes Mulgimaa kultuuriprogramm. Uvilise saave Mulgi aabitset osta Mulgimaa raamatupuutest ja Apollo raamatupuutest üle Eesti.

20 aastege om Mulgi Kultuuri Instituut üränu ulka kestma jäänu ettevõtmisi: Mulgi pidu, Mulgi konverenss, Mulgimaa laste volklooripäevä, mulgikiilne aaleht Üitsainus Mulgimaa, mulgi keele koolituse ja ringi egän ian inimeste jaos. Mulgi Kultuuri Instituudi akatus om kah Mulgimaa Uhkuse ja MKI vanembe vällävalimine.

Tänavaastene Mulgimaa Uhkus kuulutedi vällä just Mulgi Kultuuri Instituudi sünnipäeväpidul. Mulgimaa Uhkus 2016 om tuliengeline mulgi keele edesiviija Alli Laande.

Alli Laande om sündünü 16. aprillil 1957 Vastemõisan, a piaiugu kik oma elu elänu ja tegutsenu Mulgimaal Alliste ja Karksi kihelkonnas. Prilla eläp Alli pere Karksi valla Lilli külän Uue-Suuga talun.

Just Alli iistvedämisege sai Lillin üle 20 aaste tagasi akatuse Mulgimaa laste volklooripäev, mes om täembese päeväni kige

Mulgi aabitse luuja Laande Alli ja Ilves Kristi, iistvedäi Allilenderi Kaja ja kunsnik Rosenbergi Ülle uute raamatidege.

suuremb lastepidu Mulgimaal. Osalisi om egä aaste üle 200. Alli om tubli mulgi keele edesikandja ja õpeteje. Ta om kokku sääden egäsugutsit õpmise raamatit ja vihke, säälulgan om ta üits mulgi-eesti sõnaraamatu päämistest tegijist. Alli om ollu kah kolme Mulgi pidu püüne pääle säädja ja luu kirjutite.

Esieränis pallu om Alli tennu tüüd lastege ja laste jaos: mulgikiilse tüüvihi, keelepesä lasteaidun, volklooripäevä, mulgikiilside lastelaule luumine (Alli om üits „Mulgi laste laulu- ja mänguvihi“ kokkusäädjist), Mulgi aabits, mille üits luuja Alli om.

Oma tänuväärt tegemiste iist om Alli saanu kah Eesti Kultuurkapitali rahvakultuuri sihtkapitali

aastepreemia 2013. a mulgi keele allaoidmise ja mulgi kultuuriperänduse edesiviimise iist; Presidendi medali om Alli saanu 2013. a; Villändimaa Rahvakultuuri auinna 2010; samamuudu Villändimaa kultuurkapitali aastepreemia. Ei või jättä ütlemede, et Alli om ütten oma mihege üles kasvaten viis tublit last ja selle iist om ta valitu 2005. a aaste emäs.

Nüid sis om Alli Mulgimaa Uhkus kah! Pallu õnne Sulle, armas Alli!

Mulgimaa Uhkuse auinda andas vällä 2012. aastest pääle. Auinna mõte om kitta inimesi või ühendusi, kes oma aastide pikutse tüüge om oidan Mulgimaa vaimu perändust, tennu pallu tüüd Mulgimaa ääs ja kannave auge

mulgi nime. Mulgimaa Uhkuse aunimege pandas tähele kah kavvaigset tüüd mulgi murdekeele ja mulgi meele edesikestmise ääs, uut ääd akatust oma keele ja meele oidmise man või mõnda muud suurt tegu mulke ja Mulgimaa ääs.

Kaja Allilender
MKI juhatei
Mulgi kiil: Kristi Ilves

Mulgimaa Uhkus 2016 Laande Alli ütten oma mihe Harrige.

Mulke tähtpäevä juhata Alal sissi Tauli Ants oma torupillimänguge. Pildi: Neil Viskov

Mulgi nime sihen om vägi

Riigiesäde om võttan kindlas nõus Eesti paigakõrvaldust muuta. Arvates, et ku mede omavalitsuse oles suurembe, sis oles ulka muresit jusku peoge pühit.

Ku sünnip uus vald, om vaja ka uut nime. Latsel om ariliguld kaits vanembet, kes piave nime kokku lepma. Mede tulevestel valdul om ristivanembit ulka rohkemb: oma sõna om üteldel egäl praegutsel omavalitsusel ja rahval kah.

Ku prilla om Mulgimaal omavalitsusi kümme, sis 2018. aastel om Mulgimaa jagat ära kolme suurembe omavalitsuse vahel. Endise Elme kihelkonna omavalitsuse võtave omal nimes Tõrva vald, Tarvastu lääp ütten Kolga-Jaanige suure Villändi valla külgi. Kas nimes jääp Villändi vald või otsites uus nimi, ei ole viil tääda. Karksi ja Alliste kihelkonna neli omavalitsust vaidleve nime pärast kõvaste.

Nii Karksi ja Alliste mulgi ku tulevese Tõrva valla rahvas om aruten Mulgi nime tarvitemist. Elme kihelkonnas käis pikäld kõva vaielus ja viimäte jäeti iki Mulgi nimi panemede. Villändimaa mulkel om sii võimalus viil olemen, a joba kostap vastuääli kah.

Kus viil, ku mitte Mulgimaal, piav Mulgi nime tarviteme? Mulgi om sis küll peris rumale, ku üttski tulevestest Mulgimaa omavalitsustest sedä väärt ja üle Eesti tääda-tuntu nime ei tarvit. Miul om kurb miil, et kik mulgi ei saa esi kah aru, miande vägi om Mulgi nime sihen. A kaupmihe ja ärimihe om sellest ammu aru saanu, paneve oma kaubale või ärile julgeste Mulgi nime ja inimese usuve, et tegemist om väärt asjage.

Mia soovi kigil ilust pühädeäiga ja uvves aastes tarku otsussit!

Kristi Ilves
Toimendei

Ärme tii Mulgimaad tillembes

Rivo Noorkõiv
nõuandai
üttemineku man

Aluuliselt peetes Mulgimaas Villändi maakonda, täpsembelt Lõuna-Villändimaa, endisi Alliste, Elme, Karksi, Paistu ja Tarvastu kihelkonde. Riigi puult käimä tõugat paigakõrvalduse uuvendamine om seni näidänu, et ütte Mulgimaa valda ei tule ja mulkel om rasse tulevigu osan üttele nõule jõuda. Paistap sedämuudu, et omavalitsuste ümmerkõrvaldumisege jääp Mulgimaa kolme omavalitsuse ala ja sii ei tii muduki mulgi asja aamist kergetes.

Mulgi valla nime pääle om mitu kosilast

Eri kante mulke endetäädmise om üttemineku ümmer tubliste tulitsit vaielusi toonu. Iiskätt muduki Mulgi nime tarvitemise ümmer. Esmalt sis, ku arutedi Elme valla, Ummuli valla, Põdrala valla ja Tõrva linna üttemineku. Neist kolme omavalitsuse volikoguden lepiti kokku, et uus vald saap nimes Lõuna-Mulgi vald. Ommeti läits tõistmuudu, sest pallu inimesi olli Mulgi nime vastu ja viimäte tetti otsus Tõrva valla nime kasus. Päämine mure olli sii, et mitte kik Mulgimaa inimese ei pia ennest mulkes. Mulgi kuvve selgäämisest üttsinde ei avite! Nüid om Mulgi valla nimi jälle päevakõrral. Sedä tahave omale Abja vald, Alliste vald, Karksi vald ja Mõisaküla linn, mes kah üttele lääve.

Mulgimaa jäägu Mulgimaas

Ei ole õige panna kultuuri-luulist Mulgi nime omavalitsusele, mes om pallald ütts jagu Mulgimaast. Abja vald, Alliste vald, Karksi vald ja Mõisaküla linn võtave oma ala pallald omaaigse Alliste ja Karksi kihelkonna, a Mulgimaal om kokku viis kihelkonda. Selleperäst võip üteldel, et ku paneme Mulgimaa üttele omavalitsusele Mulgi valla nime, rabap sii mõtten oma kätte suurembe maatüki, ku ta esi om. Siande otsus võip inimesi essute, sest tulevese valla piir oles sis nagu Mulgimaa piir kah. Sellest murest om tääda andan kah Villändi muuseumi direktur Jaak Pihlak ja Kohanimenõukogu.

Kas ei võis tetä kiriku keset küla ja võtta Lääne-Mulgi valla nime? Sis oles aru saia, et Mulgimaa om suurembe ku pallald nii neli omavalitsust. Mõtelde võis selle pääle kah, et panna uvve valla nimi vallakeskuse järgi. A sii tähendep, et nii neli omavalitsust piav enne lepingu allakirjutemist oma volikoguden kokku lepma, kunkotal sii valla süä sis om. Prilla om sii otsus lükät uvve vallavolikogu kaala ja selleperäst ei saa sellest asjast viil lähembel aal sotti.

Kuuntüü mulgi vankrette

Mulgimaa endetäädmise jaos om ää, ku saame selle keskpaigas edespidi kah pidäde Villändit ja arveste, et kihelkonnakeskuste kuuntüü and Mulgimaa elule viil uugu manu. Tiillikse Mulgimaa linna – Tõrva, Karksi-Nuia, Abja-Paluoja ja Mõisaküla – om Mulgimaa tugisamba, mes pakuve esierälikku silmäilu, a pääle selle viil

tüükotussit ja elämise jaos tarviliikke asutusi-ärisit.

Et elu Mulgimaa valdun iki jõudsaste edesi lääs, om tähtis oida oma endetäädmist, a pääle selle ja selle kõrvan kah üttenkuun oma äri- ja elujõudu edesi viia. Om tähtis, et inimeste tüükotusse oles edespidi kah sääl, kus inimese eläve või sääl-saman lähiksen; et luudus oles puhas; kuul, lasteaid, apteek ja puut lähiksen; elämise pääle ei lääs ülearu pallu raha ja bussi käis mõistliguld. Nende asju iist saas omavalitsuse üttenkuun parembini oolitse.

Ku ümmerkõrvalduste lõpus om Mulgimaal kolm eri omavalitsust, sös jääp iki alla kah Mulgimaa valdu omavaheline võistelus. A terve Mulgimaa jaos oles ää, ku eri kante nõnamihe kaes üttsõise ületrumpamise asemel egäl elualal rohkemb kuuntüüd tetä. Sii tähendep, et neil tule oma uvides kaugembelle vaadete, võtta sihk selle pääle, et inimestel oles Mulgimaal paremb elu. Siast kuuntüüd om paremb tetä üle terve Mulgimaa, a mitte sedäviisi, et ütts tillembe kant kuulutep ennest Mulgi vallas.

Edespidi om uvitev kaia, kas üttskõrd saap teos ammune plaan tetä Sooglemäe tallu mulgi maamärgis elämuskeskus, mes kõneles mulgi lugu ja avites sedämuudu au sihen oida ja edesi kanda mulgi eluolu ja kombit. Mulke ütteeidmise kandi päält om põnev, kas aaluulise Mulgimaa endetäädmise kasumine tuup endege ütten kah uvve maakonnapiiri. Näituses, kas luudav Tõrva vald taht äkki minna Valgamaa alt Villändimaa ala.

Mulgi kiil: Kristi Ilves

28. veebruaril 2017 kella 10–16 Tõrva kultuurimajan MULKE TALVEKUUL

- * Katusseperimus ja perimuskotusse
- * Perimuskotuste uurmine
- * Näitit Mulgimaa katusseperimusest

Koolitep Eesti Katusseperimuse keskus.
Kõrraldeje: Mulgi Kultuuri Instituut
Küsi täädust manu ja pane ennest kirja:
Kaja Allilender mki@mulgimaa.ee, 518 5371.

Tule Sia kah mulke talvekuuli!

23. märtsil Abja kultuurimajan 21. Mulgimaa laste volklooripäev

- Päevä teema om „Vesi ja meri“.
- Oodame egält rühmält üttele etteastmist.
- Kirja saap panna (laste arv ja lugu) 1. märtsini alli.laande@gmail.com
- Kik luu, mängu ja laulu om mulgi keelen.

Nüid saap mulgikiilset aalehte

ÜITSAINUS MULGIMAA kah kodu telli. Telmise indeks 03053.

Lehte saap telli internetist www.omniva.ee või postkonturist, nigu kikki tõisi aalehti ja aakirju. Üitsainus Mulgimaa tulep neli kõrda aasten ja üte aaste ind om 8 eurut.

Mulgimaa omavalitsustest, raamatukogudest ja Mulke Seltsi kogukondest saap mulgikiilset aalehte edespidi kah ilma rahate!

Abja-Paluoja om Mulgimaa päälinn

Mati Laur
Uusaa provessur,
PhD (aalogu)
Tartu Ülikool

Mulgi nimi passip äste Muvvele vallale, mes tekkup pärast Abja, Alliste, Karksi ja Mõisaküla kokkuminekut.

Mulgimaa nime akati tarviteme 19. aastesaa tõisen poolen. Mulgimaa olli esierälik oma kõva ärielu, rikkuse, edumiilse ariduse ja vaimuelu pärast. Esieränis paist sii kant vällä talude omaleostmisege: sii akas pääle Abja mõisan, ütts edimesi küläsit Eestin, Pässaste, kun talu

vällä osteti, olli nüidse Mõisaküla koha pääl, roonumõisade ulgast paist silmä Vana-Kariste, mes jääp enämbjaolt praegutse Alliste valla ala. Talude väl-läostmise mõte tuudi edimelt rahva ette Öisu mõisan, mes om ju kah Alliste vallan. Uvven Eesti kotussenimeraamatun om kaits Mulgi rahvanimetust – ütts seot nüidse Abja, tõine Alliste vallage.

Sel aal, ku sai joba kõnelde Mulgimaast, om selle kandi süä ollu Abja-Paluoja. Kindlaste om selle man oma osa Abja mõisal, üttele suurembel Mulgimaa rüütlemõisal. Kuni edimese ilmasõani egä aaste peetu Paluoja kar-

jaluume laat olli kige suuremb üle Eesti. 1929. aastel ehit Eesti Krediidpank just Abja-Paluoja arhitekt Edgar Johan Kuusiku projekti järgi pangauune (prilla Abja valla muuseum), miast tõist siinkandin ei ole. Ku 1950 luudi prilla üttemineve vallage enämb-vähemb sama kotusse pääle uus omavalitsus, sai selle keskpaigas Abja-Paluoja. Rahva ulgan om Villändi kõrvan Mulgimaa päälinnas kutsut pallald Abja-Paluoja, mitte ilmangi Mõisaküla, Karksi-Nuiat või Mustlat. Abja-Paluoja ku selle kandi keskkotust nimetep oma mälestusten mitu kõrda kah August Kitzberg.

Valgamaa mulgi teeve Tõrva valla Tarvastu rahvast tõmbap Villändi poole

Mairo Ruusmann
Tõrva linnapääl
MKI vanemb

Mulgi Valgamaa jao pääl lääve kokku neli omavalitsust: Elme, Ummuli, Põdrala valla ja Tõrva linn. Sellel om kaits päämist põhjust: just Tõrva linn om kotus, kun nende kante inimese käive oma asju aaman ja tühün ek sis inimeste elu käip niikuini ümmer Tõrva ja ütes vallas saamine om pallald asja ametligus tegemine. Tõine tähtis asi om ütine aalugu ja kultuur ek kik nii neli Mulgimaa omavalitsust om ollu üits Elme kihelkond. Aetes ütine asja, ollas üte asja iist vällän – et Mulgimaa elujärke parande ja mulgis olemist au sihen oida.

Küsseme ütteminekuplaani kohta rahva arvamist kah ja kigi nellä omavalitsuse inimese ollive selgeste üttemineku puult.

Mia usu, et ütteminekuge lääp mede elu parembes. Iiskätt just selleperäst, et meil om sis rohkemb raha kähen ja omavalitsuse ammatimihe saave tetä egäüits just ja pallald oma tüüd, mida na kige parembini mõistave. Ma arva viil, et mede kandi edesimine om sis suuremb ja kähkumb, mulgi asja aamise man kah, sest omavalitsuse ei võistle enämb omavahel. Sis aame ütine asja ek viime edesi terve kihelkonna elu.

Mede mulke endetäädmine võip sis kah kõvembes minna, sest meil om Mulgi asja pääle panna rohkemb aiga ja raha. A muduki om päämise mulgi vaimu oidja iki inimese esi. Valla asi om mõtelde, kudas järest rohkemb inimesi ta-

has ennest mulkes ja mede kanti Mulgimaas pidäde. Om vaja mulgi asja aamise manu tuvva uusi mõtit ja tegemisi, et nii, kes ennest prilla siin mulkes ei pia, tahas kah mulgi olla. Sii om päämine mure. Iiskätt piame vällä nuputeme, kudas mulgis olemine mede rahvale egapäevätsen elun kasu tuus.

Tõrva kandi omavalitsuse teive otsusse, et uvve valla nimes saap Tõrva vald. Ei usu, et sii nimi mede elu siin kudagi alvembes või parembes tiip, sest Tõrva om ju joba ammu selle kandi süä ja mede kanti tääve pallude just Tõrva kaudu. Ja ega sis senitse alevi ja külä kunnigile ei kao, Elme jääp iki Elmes ja Ummuli Ummulis. Siande keskuste järgi omavalitsuste nimetamine om Eestin peris arilik, sedä om enne kah tettu.

Mulgi kiil: Kristi Ilves

Alar Karu
Tarvastu
vallavanemb

Müüdä om minnu nii aa, ku kik valla arutive, kellege akate ütteminekuplaane pidäme. Ku kaardi pääle vaadete, sis paist, et ei olegi suurt vahet, kuspoole minna – pääasi, et ütine piir oles. A periselun om sii asi pallu rassemb. Mõni naaber om paksu mõtsa ja tolmutse tii taga, tõise manu ei käi jälle buss.

Tarvastu vald võtt nõus Villändi vallage levä ütine kappi panna. Mespäräst? Põhjusi on mitu: Villändi valla vallamaja om Villändi linnan ja säääl om aigemaja, kaubakeskuse, turg, vaksal, tiater, politseimaja, spordioone, riigiammati, bussijaam jne, kun Tarvastu rahvas om arjunu käimä. Villändise viip kõrralik tii ja busi käive peris äste. Peräst ütteminekut saap uus vald omale gümnaasiumi (Tarvasu gümnaasium) ja meil om kah ütine viiettevõte.

Rahvaäletusel käis väige vähä rahvast. Ma arva, et üits põhjus olligi sii, et valla aalehen ja kuunolekidel rahvale täädä antu sihk Villändi poole olli enamuse jaos mõistlik ja es ole vaja oma vastuäält andma minna.

Ütteminekust loodame muduki ääd. Rohkemb raha ja suuremb kant piat tuuma õigembe otsusse.

Mulgi endetäädmine iist piap uult kandma prilla ja peräst ütteminekut kah. Mulgi miilt ja kiilt oiave alla mede inimese oma ettevõtmistege. Uvve valla juhi valites ju kah iki selle jaos, et na täidäs oma rahva suuve.

Ku uvve valla nimes jääp Villändi vald, sis võip sii miu arust inimesi essute ja linna nimege segi minna. Võis uvve nime otsi uvvele vallale, a sedä asja akkap aruteme joba uus valla volikogu. Prilla nime jaos enämb aiga ei ole.

Muduki om viil pallu ääd ja alba, mida valdu ütteminek võip tuvva, a elun om iki sedäviisi, et ku kik teeve ütenukun parembe elu ääs tüüd, sis ariliguld sedäsi lääp kah.

Mulgi kiil: Kristi Ilves

Mulgi vald om paslik nimi

Peeter Rahnel
Abja vallavanemb

Abja vald piap ütteminekuplaane Alliste ja Karksi vallage ja Mõisaküla linnage. Siandsen vallas oles nõndapallu rahvast, nagu säädus nõud. Nii kandi om omavahel iki läbi käinu ja prilla käive mede tüülise just siin ütine vallas tõise ammatise, ku mujal otsites iki tüüd kaugembest.

Vanast ollive kik nii kandi ütenukun Pärnumaa all. Kigin nellän omavalitsusen om kõva mulgi vaim.

Mia usu, et elu lääp mede kandin pääle ütteminekut kah edesi. Oleme kaenu ütteminekulepingut tetä sedäsi, et säääl ei oles sihen punkte, mes võis mõnele kandile kahju tetä. Kui uus Eesti valitsus tiip tasa oma võla omavalitsuste ihen – ütine selgelt vällä omavalitsuste ülesande ja annap nende elluviimise jaos raha kah, sis om kik kõrran. Kudas tetä äste ja kavaleste ärä kik

tüü, ku inimesi jääp maal järest vähembes, sii om tähtis küsimus. Tõine tähtis asi om sii, kudas suuren omavalitsusen alla oida tillembide kotuste endetäädmist.

Mulgi vald om siande nimi, mille ala passive äste kik nii neli omavalitsust. Sii nimi seop meid läbi aaluu ütine ja ei riiva alvaste ütinegi meist nelläst. Mulgi nimi ütine just sedä, et oleme nii ärielu ku kultuuri poolest üits kant.

Mulgi Kiil: Kristi Ilves

Mulgi nimi avitep endetäädmist oida

Taimo Tugi
Karksi vallavanemb

1. juulist om meil säädus, mes nõud, et omavalitsusen piap oleme vähembelt 5000 inimest, a Karksi vallas om prilla 3400. Mede vallavolikogu tei veebruarin otsusse, et kutsume punti kik Villändimaa Mulgi valla ja linna (Abja, Alliste, Tarvastu ja Mõisaküla) ja loome Mulgi valla. Kuigi üits jagu Mulgimaast, endine Paistu kihelkond, jääp prilla Villändi valla ala, sis sedä valda me punti es kutsu. Tarvastu vald vedu es võta ja taht kokku minna Villändi vallage.

Ku riik nõvvpap, et vallas piap oleme 5000 inimest, sis es jää meil muud üle ku minna kokku

Abja vallage, sest mudu ei tule sii 5000 täis. Manu tuleve viil Alliste vald ja Mõisaküla linn.

Et täädä saia, mes vallarahvas arvap, teime viis rahvakuunolekut ja ääletuse (vastate sai nii Internetin ku papre pääl). Kuunolekidel olli inimesi nii üttemineku puult ku vastu, a kige rohkemb uvit rahvast, kunkottale sis tulep luudave valla keskus ja kes saap vallavanembes. Esieränis teräv olli vaielus Abja vallage üttemineku ümmer. Just vanembe inimese ollive selle vastu. Arvati kah, et siandsel ütteminekul ei ole mõtet, kui KOV-le rahajagamine jääp vanamuudu.

Mede ütteminekuapidese om nüid Mulgi valla nimi sissi kirjutet, kuigi osa rahvast olli selle vastu. Ää poole päält nätti, et suuremben vallas om rohkemb raha ja saap rohkemb ärä tetä.

Kudas uvvel vallal mineme akkap, selle man om miu arust kige tähtsamb osa valla iistvedäjil

ja volikogul. Kui valitsus akkap omavalitsustele raha jagame uvve kõrra järgi, sis om sii meile ää. Väiksembiden valdun ei ole elu muduki siande nagu suurembin omavalitsusten, a eläde om siin ää. Ma looda, et edespidi om iki kah omavalitsuse inimeste jaos, mitte vastupidi.

Ma ei usu, et mulgi miil meil uvven omavalitsusen ärä kaop, sest joba nimi ütine, et oleme Mulgi vald. Pallalt nimest muduki ei avite, oma keele ja meele oidmise jaos tulep iki tüüd kah tetä. A kindlaste avitep nimi endetäädmist üleven oida ja panep mulgi asja pääle rohkemb mõtleme. Selle nimege saame oma kanti äste tuttaves tetä ja oma kaupa müvvä. Või olla, et Mulgi nimi tõukas akkajit inimesi siia uusi ettevõttit ja ütine sellega tüükotussit luuma. Sellest võidas kik mede kant.

Mulgi kiil: Kristi Ilves

Sügüskuuli tullu inimese saive pallu uut ja uvitevet täädä nii mulgi keele aaluust ku nüidse aa murdekeelest. Pilt: Kristi Ilves

Mulkel olli Allisten sügüskuul

Kadripäeväl, 25. novembrel olli Alliste rahvamajan mulke sügüskuul, kun kõneldi siikõrd Mulgi murdest.

Täädust jagasive Tartu ülikooli eesti keele aaluu ja murrete provessur, akadeemik Karl Pajusalu, mulgi keele õpeteje Alli Laande ja Kristi Ilves.

Karl Pajusalu kõnel mulgi keele aaluulisest tekkumisest, näidäs kaarte ja kinnit, et mulgi kiil om vähembelt 1000 aastet vana. Nii uvvest mulgi aabitsest ku muust mulgi kirjavarast kõnel Alli Laande. Oslise saive täädä, miandsist raamatist oma küsimistele vastussit otsi ja miandsist lastele kätte anda. Mulgi sõnavarast – nii vanadest ku uutest sõnadest mulgi keelen, säälugan internetisõnastigust kõnel Kristi Ilves. Osalise pidive esi kah püündmä mõne uvve sõna mulgi kiilde ümmer panna. Sellege sai pallu nalla.

Sügüskooli kõrraldive Tartu Ülikooli Lõune-Eesti keele- ja kultuuriuringide keskus ja Mulgi Kultuuri Instituut. Tartu Ülikool and kigile osalistele kah tunniskirja koolitusel käimise kohta.

Kristi Ilves

Julius Vilumetsa lõõtsaluu om papa perändus

Üits mulk

Kui ma ütlet sombutsel ja külmäl päeväl Karksi valda Mõtsaküllä Julius Vilumetsa (53) kodutalu manu jõvva, tulep pillimiis mulle tare usse pääle vastu, sellän valge ame, selle pääl üüksege kinni tõmmat Mulgi vammus, pähän kaap ja jalan pastle.

Julius ei ole suur jutumiis, a ku ta midägi tiip, sis süämege. Kige suuremb jagu temä süämeest ja engest om joba nuuruseast pääle pillimängu jaos. Pallu muud ei ole sinna mahtunugi. Ku poisike olli üle kümne aaste vana, akas ta esä kõrvast lõõtsamängu õpma. Nuuti ei tunne ta siamaani ja suurest muusikatäädusest ei tää kah kuigi pallu. Tedä avitive edesi suur tahtmine, papa õpetusesõna ja luuduse puult antu and. Edimene selges õpit lugu olli „Üits vanamiis ragus ütte jämet puud“, mes om seniamaani Juliuse levännummer. Nüid, ku papa joba ammu kalmuaian puhkap, õpip Julius uusi lugusit kuulmise perrä. Juliusel om kah katsik-veli Ivo, kes mäng kannelt ja suupilli.

Üits aaste tähtsambit aigu om Juliuse jaos Villändi volk. Tuleve suvel lääp ta sinna joba 25. kõrda – üttegi ei ole vahele jäänu. Perimuspidu manu juhat tedä Ene Lukka, kes käis ütten oma kultuurikooli üliõpilastege Juliuse ja temä papa man kodun rahvamuusika kohta uurman. Edimestest volkest mäletep Julius meestelaulukambrit, mida kamand Ain Sarv. „Egä ma esi laulumiis ei ole, ma kullessi. Mulle ei jää laulusõna aste miilde,“ kõnel pillimiis. Oma kige suurembe palga om Julius tiinnu kah volgi aal. Ja sedä mitte püüne pääl! „No ma ole sääl söögiuulitse pääl mängnu, kaabu mahan. Üte õhtuge ole saanu 150 eurut, rooni aal olli sääl kah ää teenistus,“ kitt Julius. Oma ülesastmiste iist ei ole ta suurembet raha saanu ja ei ole sedä uutan kah, temä om valmis ää sõna ja söögipoolitse iist kah mängmä.

Ku Julius nuur miis olli ja papagi viil elli, sis olli pillimängu

rohkemb. „Vanast käisime iki nii papage ku tõistege müüdä külä pillige ringi, sai mängit suviste pidude ja simmanide pääl. Ja kui meil siin sii Lilli Alliku volkloorirühm ja küläkapell ollive, sis olli ülesastmisi pallu, esiki vällämaal käisime. 1996. aastel olli Saksamaal suur ülesastmine,“ tulet pillimiis ilusit aigu miilde. Mujal punten ei ole ta enne egä peräst mängin. Pääle Villändi volgi käip ta egä aaste viil küläpillimeeste kokkutulekil. Mineve suve akatusen sai ta kah Mulgi pidu püüne pääl ütten tõistege mängi.

Lõõtsapille om Juliusel kogundi kolm tükki, a mängmän käip ta iki ütte, selle kige uvvembege. Selle tei 1996. aastel pillimeister Priidu Korberg. „Selle pilli raha om mul kõtu kõrvast kokku korjat,“ ütlep Julius ja libistep tasakeste käege üle oma ilusa nikerdustege mänguriista. A alla om kah temä papa pill, mille pääl Julius esi omal aal mängmä õpp.

Pääle lõõtsapilli ei mõista Julius üttegi tõist pilli – just nagu temä kadunu papagi. A tal om kodun olemen Saaremaa meistre Vassili Sepa tettu topelt keeldege viisikannel ja sedä taht Julius küll üitskõrd mängmä õppi.

Koloosi aal olli Julius autokraana pääl tropja, a ütten koloossege katte tüü kah ärä. Enämbjagu aiga om Julius nüid kodun ja temä päämine tüü om oma elätenu emä ja vana maja iist uult kanda. Oma jaos om kah piindremaa ja vana rakturiloksige saap sii üles arit. Mure ja rõõmu om pillimihel siandsesama nagu egäl tõisel ilma autute maainimesel. „Kaupa om rasse kätte saia. Enne käis meil Pärna autupuut kaits kõrda nädälin siin, a inimesi om vähäs

jäänu ja kaubabuss enämb siia ei sõida.“ Kige lähemb puut om viie kilumiitre kaugusen Karksi-Nuian ja sinna käip Julius arilguld üits kõrd nädälin jalgratta või tõukekelguge. Kui om midägi suurembet vaja tuvva, kauplep mõnda tuttavet või toove sõsarevelle. „Ildaaigu ma käisi Villändin ambit ravitsemen. Sõs tulli jala minna ommuku Lilli tii pääle ja säält lääp buss Villändise. A vanast käis meil buss siin kolm kõrda päevän,“ sellät Julius.

Igävust Julius ei tunne, pikki talveõdakit aviteve täitä aaleht Sakala ja televiisur. Ta kullep kah ää meelege raadiust või plaate päält nüidse aa muusikat. Muusikameestest tuleve talle kohe miilde Jalmar Vabarna ja Tanel Padar. Viil kitap ta Apelsini punti. A lassikalist muusikat lõõtsamiis ei kulle. „Sii mulle ei istu,“ kostap ta ilma keerutemede. Viimäne plaat, mes ta omale sai, olli Lõõtsavägilaste oma. Nii poisi talle kah miildive. Kõsimise pääle, kas ta om oma lõõtsalugude plaadist kah mõtelnu, kohmap pillimiis: „Ah, mes siin mõtelde. Plaadi tegemine om ju nõnda kallis. Miul selle jaos raha ei ole ja ei ole miust kah asja-ajajet, et sedä raha kunnigilt küside.“

Ku mudu om pillimihe naiste ulgan iki äste innan, sis Juliusel om lännu tõistmuudu. „Nüidse aa tüdrukut tahave iki rikkust, talusit ja autusit. A miul sedä ei ole, ma ei ole ilmangi suurest rahast unisten, ma ole iki väikse rahage akkame saanu. Kooliaridust om mul kah vähä võitu, pallald katessa lassi,“ arutep pillimiis selle üle, mesperäst tal ei ole naistege õnne ollu. Sedä juttu kuulep tõisest kambrest nooremb veli Inno Vilumets, kes arvap, et Julius ei ole viil kunnigile ildas jäänu: „Mede esä olli joba 46, ku naise võtt. Emä, kes saap nüid varsti 90, olli temäst 20 aastet nooremb. Ku Julius tiip esä muudu, sis jõvnap küll viil.“

Jõuluaig om Vilumetsa peren iki rõõmus. Kodutallu tuleve kok-

Kodun mäng Julius Vilumets lõõtsapilli omaende ja emä rõõmus. Pilt: Kristi Ilves

✱ Üten Juliusege ole mia küll puuda suula ärä söönu. Juliuse peret sai mia tunne pia katekümne viie aaste iist, ku Lillin ürijäs tüüd vulkloorirühm Allikas. Sääl ollive kikk Vilumetsa poisi kolmeksi laulmen ja pilli mängmen. Sääl sai tettü ka kapell Lilli Simmanipoisi, kun Julius lõõtsa tõmmas. Selle kambage käisime mitmit kõrde ka vällämaal esinemen. Saksamaal Levernin olli Julius väega kuulus pillimiis.

Julius ei ole pillimängu kunnigil õpnu, vaid temä õpeteje om ollu esä ja luuduse puult antu anne. Sedäsi om temä mäng väegä loomulik ja isikuperäne.

Alli Laande

ku kik kolm velle ja kolm sõsard ütten oma laste ja lastelastege, kokku saap neid lavva ümmer joba ümärguld 40. Suuri kingitusi Julius ei ooda ja ei mõista üttelede kah, mida ta tahas. A mihe silmist

ja olekust võip aru saia, et ää süämege naine ja oma lõõtsalugudege plaat tiis temä enge rõõmsas.

Juliusel man käis Kristi Ilves

Kristi Ilves kõnel Villändi gümnaasiumi koolilastel ja õpetejil Mulgimaast ja mulgi keelest. Pilt: Marleen Mäeorg

Villändi noore õpsive mulgi kiilt

19. oktoobrel olli Villändi gümnaasiumin ettevõtmine pääliskirjage „Kultrakatel“, midä vedäsive oma uurmisetüü jaos neli 11. lassi tüdrukut. Päevä mõte olli tuttavest tetä eri kiili ja kultuure. Egä õpilane sai omale valide kige uvitevembe riigi tükambre ja olla sääl puultõist tunni.

Valide olli riike Prantsusmaast Soomeni ja Eestist Ispaaniani, esiki vällästuult Euroupat, nt

Iina ja Korea tüütuba ja tutvust tetti kah viipekeelege. A üits, mes palludele uvi pakk, olli Eesti murrete, täpsembelt Mulgi murde tüütuba. Sedä juhat Kristi Ilves, kes kõnel oma tüüdest-tegemistest ja sellät, kunkottal võip mulgi kiilt kuulda ja kunkottalt sedä lugede saap. Pääle Mulgi murde saime täädust kah Mulgimaa rahvarõövaste ja piire kohta. Palludele olli uudises, et Villändi

ei olegi Mulgimaal ja et Villändi inimese ei saagi ennest mulkes pidäde. Ettevõtmise lõpus tetti plakat ja täädmistepruuv. Kuigi imet es sünni ja kennigi pooltoise tunnige Mulgi murret kõneleme es akka, olli tüütuba tore ja kik osalise saive pallu uut täädä.

Kristiina Kase

Viljandi gümnaasiumi 11. kl

Mulgi kiilt: Kristi Ilves

Mulgi Pruulikoda pakk mede oma meistreõlut

Lauri Vaiksaar ja Pille Pikner-Vaiksaar aave Karksi-Nuia külle all oma õlle-äri ja piave selle man au sihen mulgi vaimuperändust. Pilt: Kristi Ilves

Õlletegu ja õlle juumine om mulkel iki pühäde ja pidude manu käinu. Ku vanast mõisteti egän talun oma ja ääd õlut tetä, sös uvvembel aal om sii komme ärä kadunu. Mulke oma õlle tegemise au oiap nüid üleven Mulgi Pruulikoda, mes

om Lauri Vaiksaare ja temä naise Pille pereäri.

Kiini-Hansu talu Karksi vallon Kõvakülän om perekonna kähen ollu joba mitu põlve. Ja selleperäst ei saa imes panna, et kodupaiga kutse kaal noore pere jaos üles linnaelu särä. Kige tävvege koliti

tagasi Mulgimaale 2015. aastel, ku perre olli sündünü tillike poig. „Tahtsime perege rohkemb aiga üten olla ja linnaelu, kus kik sii aig om pakk pääl, rahuligumbe maaelu vastu vahete,“ sellät Lauri Vaiksaar. Talnan teive nii naine ku miis konturitüüd: Lauri olli ammatin Swedpangan ja Pille üten ää nimege reklaamiärin.

Õlletegemist tulli esi õppi, kunnigil koolin ei ole kumbki õllemeistres õppin. „Oma jaos ole

ja pakmise jaos tarviligu aparaadi ja tüü käip tävve uuge. Pruulikoa käimäpanekus läits ümäriguld 150 000 eurut.

Leti pääle om jõudan kah edimese oma õlle. Prilla tetäs kolme eri sorti meistreõlut: Karjapoiss om suvitse mekige ele õlu, Liba-unt röstitse murdja mekige tume õlu ja Tuliänd raasike suitsutse mekige punane õlu. Egäüits om esitmuudu ja oma esieräligu mekige. Nime om peri vanadest

sedä rikast kanti tuttaves tetä. Pappkarbile, kus om sihen kik kolm eri sorti õllepudelit, om pääle lüüdu punane pitsir kirjage „Pruulitu Mulgimaal“. Esiki õllepudelite sildi tahetes edespidi mulgikiile tetä.

Siiamaani om Mulgi Pruulikoa õlut osta saanu päämiselt laate päält, a edespidi tahetes iki puuten kah müimä akate. „Tahame oma kaupa pakku iiskätt just Mulgimaal, a ku kaupa ja kundesit jakkus, sis muduki kaugembel kah. Ja muduki teeme uusi õllesit manu, et nii esienel ku õllesõp- rül oles, mida uuta ja pruuvi,“ kõnel Vaiksaar oma lähembe aa laanest.

Mulgi Pruulikoa õlle om inimeste käest kitta saanu just selleperäst, et om lihtsa ja ää, vinti ei ole üle käänet ja maiku väige esieräligus aet, nagu käsitüüõl- ledege tükip tihtipääle oleme. Peremiis esi piap oma õlle kohta õigembes sõna „meistreõlu“, sest kuigi tegu ei ole suure tüüstusege, ei saa rüübe valmis ilma nüidse aa aparaate abite. Pruulikoaan saap aasteg tetä kuni 40 000 liiterd õlut ja suurembes ei plaani pere oma äri aadegi. Suvel tahetes pruulikoa kõrvan valla tetä kah raanisaal, kus uvilise saas õlut mekki ja mõnusaste aiga viita.

Mulgi Pruulikoan käis
Kristi Ilves

Üte aasteg om pererahvas soeten omal kik õlletegemise jaos tarviligu aparaadi. Pilt: Kristi Ilves

ma õlut tennu paar aastet ja sedä- viisi aigapidi õppin ja targembes saanu,“ ütäl Lauri Vaiksaar. Ku mineve sügüse olli neil talun ette näidate pallald suur tühi ruum, sis nüid om olemen kik õlle tegemise

Mulgi lugudest. Mulgi miilt, kiilt ja vaimuperändust piap Vaiksaare pere siin eläden tähtsas ja tahap oma äri ja tegemistege mulgi värgile uugu manu anda, uhket Mulgi nime auge oida ja võõrile

Mulgimaa söögivõrgu pääle taade- ja ettekaemine

Mulgi Kultuuri Insti- tuut kõrrald sii sü- gise kolm söögitegemisege tääbepäevä, mille kaugemb sihk om Mulgimaa söögivõrgu luumine.

Kaja Allilender
MKI juhatei

Mulgimaa söögiperänduse au sihen oidmine, tuttaves tegemine ja Mulgimaal kasvatet söögikraami suuremb tarvi- temine Mulgi söögikotusten (kohvipoodi, kõrtsi) ja täädä- andmine, et pakutev kaup om Mulgimaal tettu või kasvatet, om pikebe aa sihi.

Süük om tähtis jagu mede välläpaistmisest – Mulgimaast kõnelden saame söögi abige anda teedä, et meil mõistetes kasvate väige ääd söögikraami ja tetä sellest viil parembet pu- hast ja ääd süüki (nt külmäge kuivatet marja ja marjest tettu nätsukommi). Süük om tähtis jagu mede kultuurist ja ende- täädmisest – just nigu oiame ja viime edesi oma kultuuri, piav oida ja edesi viima söögivärki.

Pallu Mulgimaalt peri süüke (Mulgi puder, Mulgi kapsta, kama, Mulgi korp) om saanu terve Eestimaa rahvussüükes. Sedä rohkemb om tähtis neid Mulgimaal kah au sisse säädä.

Kolmel tääbepäeväl käis ümäriguld 20 inimest. Kokku- saamistel kõnelive töiste kante kõvembe asjatundja oma tegemistest. Nõnda saimi aimu, kuda tüüteve Lõunekeskuse ta- luturg Tartun, Peipsimaa kogu- konnaküük ja midä tetäs Jõgevamaa söögivõrgu ääs. Katel kõrral teime viil päälekauba ütenkuun Mulgi süüke kah. Edimene kõrd sai tettu Alli Laande juhatuses perrä vana mooduge mulgi süüke – ernetempi, uasuppi ja küdsätet ahjuubinit vattu lüüdü

koorege. Tõine kõrd teime Ülle Jukki iistvedämisege peenembit moodusüüke, näituses maapir- ni-juustusalatit ja võlejänesse praati.

Om peris kindel, et Mulgimaa söögivõrgu luumisege lääme me edesi ja tulevese kokkusaamise om joba 2017. aastet jaanuarin. Plaanime min- na ütenkuun Mulgimaa iist vällä egät sorti ettevõtmiste, et kõnelde mede söögist nii Mulgimaal ku kaugembel kah. Kindlaste om Mulgimaa vällän 2017. a Tourestit messil ja säält edesi teeme sis oma ütiste et- tevõtmiste plaani. 2017. aastel tahame vällä anda kah mitme- kiilse (mulgi, eesti, inglise) mulgi süüke raamatu „Mulgi mekk“.

Kui Sia tahas kah viil medege kampa lüvvä, sis anna sellest täädä Mulgi Kultuuri Instituuti mki@mulgimaa.ee

Suuperätses tei
Tõrva murdering

Edimesel tääbepäeväl Lillin panni Laande Alli kik söögiuvilise esi süvvä tegeme. Pilt: Kristi Ilves

✳ **Urve Kass, Kärstne mõisa perinaie:**

Tääbepäevä saime manu pallu uusi tuttavit, kes kah indave sama- muudu vanu kombit, süüke ja luudusege üten elämist. Sii olli nagu üten suunan vaatamine. Kärstne mõis käip Tõrvan Mulgi turu laada pääl, a neile, kes suvel Kärstnese käimä tuleve, paneme kokku mulgi söögikaar- di. Piame lugu oma mõisaaist peri ubinidest ja ubinemahlast. Tahas viil siandsit kokkusaamisil!

✳ **Sigrít Saar, Abja Popsi köögi omanik:**

Nii koolituse ollive väige uviteve, ma sai mede Mulgimaast pallu uut täädä ja üten sellege tulli kah uvi Mulgimaa asju oma ärin rohkemb tarvite. Ma sai tuttaves uute inimestege, kellege looda edespidi kuuntüüd kah tetä.

✳ **Evelyn Tamm, Mulgimaa kogukonnaköögi iistvedäi:**

Nende päeve sihen sai ma tuttaves ja akassi läbi käimä töiste Mulgimaa inimestege, kes mede söögiasja aave. Nii söögi, mes me ütenkuun Lillin ja Kärstnen valmis teime, om saanu miu kodun nüid egäpäevätses. Väige uvitev olli kuulda, kudas Jõgevamaal ja Peipsimaal sedä oma söögi asja aetes. Ma looda, et üitskõrd om Mulgimaal kah siande söögivõrk, mes nõndasama äste tüütes.

Siikõrd saive Hendrik Adamsoni nimelise murdeluulevõistluse tunnuskirja Mulgi Vello Jaska ja Ester Rusing, võrukiilne luuletei Ene Säinast. Pääpreemia sai Irma Järvesalu (istup) Muhumaalt. Pilt: Kevin Kohjus

6. oktoobrel, suure Mulgimaa kirjamihe Hendrik Adamsoni 125. sünniaastepäeväl anti Kärstne mõisan kätte 12. temänimeline murdeluulepreemia. Pääpreemia läits siikõrd üle mere Muhumaale Irma Järvesalule. Ärä nimetedi viil Vello Jaska, Ester Rusingu ja Ene Säinasti tüü.

Päeges parajaste

Päeges parajaste
vinnutab lesta
sõuke sui võiks
igaveste kesta
kuorit tuhlis kala kõrvas
võeraste suud vett juosma
koa muhumoad kiitma aab
sõuke sui võiks
igaveste kesta
päeges parajaste vinnutab lesta

Irma Järvesalu
(Muhu murrak)

Käänispääväits

Elu olli üle saapapengi
pooles murretu
nigu käänispääväits
kokku litsutu ...
Nõna ja änd ütenuun.
Elutii olli jäänu
sünnu ja suremise vahele...
Ristikse pääl vaid kaits nummert
...sündinu...
...surenu...

Ester Rusing

Armastuse üükull

Üükulli õik lõik vaikuse pooles,
sen ilmän ei jää kennigi noores.
Pallalt armastus saap ütsinde
murda saatuse küllest tükikse.
Üükulli õik raput pimeduse arju,
kaits eakat armunut otseve varju.
Viil armastus tetä saap ilmailmet,
noores teije nii vanakse nimelt.

Ester Rusing

Aastelõpu meeleolun

Aig kaop nigu laenete rütmin,
kinne oida tedä iial ei saa.
Alle olli, ku lehtive puude,
nüid jällegi lumi om maan.

Lumevalgusen sulave varju,
taandup kaugele silmäpiir.
Mõtsruuse pilvepiirile maalip
lõunapäikse punetev viirg.

Sellen sõörin nigu ingletiivul
valgit elmit liuglep kargen tuulen.
Om rahutusest ja tunnetest tulvil
nende tulek ku sõnatu luule.

Sinna valeve kardine taade
kaovegi tunni ja päevä ja aaste.
Ja keski neist enämb ei püürdu,
ei tule, ei tagasi vaate...

Vello Jaska

Helle nigu taivaviir
jaanipäevä üüse.
Pümme nigu kuuvaihe õdak
lumõvaeöl talvel.
Lämmi nigu savvusanna lõuna
pääle kimmäst kütmit.
Külm nigu edimäne hall
põimukuu lõpuh.
Makus nigu lämmä leevä hõng
puulpäevä õdagu kodotarõh.
Mõro nigu hainaaigu
mürres lännu piim.
Lahkõ nigu suurõ
talopere latsi imä.
Tõrrõ nigu parmu käest
purrõ saanu pull.
Pehme nigu naase rõnd
peiduh valgõ hammõ puuh.
Kõva nigu maakivi
kaivo man viipangi all.
Sääne om üts kimmäs
Võromaa miis.

Ene Säinast
(Võru murre)

Kas jälle tali?

Nüid kik om järsku
muutunu nii valges,
kus äsja kulueinal
suikus ämärik.
Om tihatse taas õvvenukal angel
ning eemal kasemõtsa
läbipaitel riik.

Nüid õiten toomingit
ei kita ööbiku
ja sügisvihm ei kisu
maasse vermit.
Vaid puude ärmäsüli ällip
õbetähti kergit.

Vahel õhtutaevan päikseakvarell
kuup ehapunast ereteve kaare,
pia iigelvarju
mustendevest aardest
kik ümmerringi
kitsas jääp.

Kuis sellest kikest tahas
joonistede pildi,
mis tules kaunimb
üldse kikest neist.
Aga aig sii mälestusteluuja
om siski pallu
paremb
kunstnik meist.

Vello Jaska

Aig

Aig ajarattal tummalt astup ringi,
aaste aaste perrä sellä taga kaop.
Vastne armastejepaar om vanal
pengil,
varsti neist om jälle saanu memm
ja taat.
Om ajaratta egä ringi iin
vastse elu ja vastse tüüde rodu.
Aa ajalukku joba ommen kaop sii,
kik lääve sinna mineviku kodu.

Ester Rusing

Suul kadu vet müügild ärä

Joba mitukümmend aastet tagasi tulli ette, et inimsit aaras äkki ostupalavik. Naabre-Els tulli me poole uudisege: "Suul kadu vet müügild ärä. Läämi ruttu Kulli puuti!" Ta olli ka Alliksaare Maile sõna saatnu. Elsule olli täate toonu Rutta Miili, kes kuulse sedä karjanaeste käest. Meil olli küll väege vähä raha, aga soola kiluind olli palland mõni kopik. Jüri võtse käru, Els koti, mia pangi. Nii kiirustimigi Kullile.

Tii pääl olli näta rohkemb liiklemist kui mudu. Kui tõestel ommukil tullive mihe-naese Raudsepa talli mant obesejuni kottege vastu, sis siikõrd näive nende kandami pallu raskembe vällä. Sedä tunnistive ka kand-

jide küürän sällä. Vahete-vahel visati kott sälläst maha kah. Es ole kahtlust: nii ollive soolaostja.

Sääd komberd Alliksaare Mai, küürän kaalpuude ja kate künneliitrelise piimäkanni all. Els imest: "Jummal! Kas sul täambe piimä vastu es võetegi?" Mai vastas väsinuld: "Kanne sihen om ju suul. Ma lasse endele väege pallu kaalu, ärä taht tappa!"

Poodi man olli suur saba. Jüri küsisi: "Kestu viimäne om?" Poodi-Selma olli lõikust. Suul kuuri all olli ärä kivistenu. Sii olli sääl saisu mitu aastet. Noore mihe Miti Venda ja Miske Erich saiseve soolamäe otsan ja ragu-sive sedä kangige tükkes. Selma olli mihe appi kutsunu.

Inimsit tulli järest manu. Selma üteld: "Ma piä endele kah üits paarkümmend kilu kõrva pandma. Kes tiid, kas suula enämb ültse müügile tule." Sii lisasi eli tulle: kik akassive ahnitseme.

Suul om suul. Selle raskusege pidi arvesteme. Kaits eite, kes eläsive kaugel taluden, sosistesive: "Viimi osa suula mõtsa, sääd om aiga ärä kanda."

Varsti olli kuurialune peris tühi. Luvvage kah üle pühitu. Viil tulli joosten näost punane Jaasi Valve. Ta küsisi ärriteduld: "Selma, kas sul suula om viil?" "Otsan!" vastas tuu uhkeld. Palu inimsit pidive tühjäl kodu tagasi mineme.

Om imelik, et sellel aal, kui majaden puudusive televoni, levisi uudis soola müügild ka-

dumise kohta nii ruttu ütest külä otsast tõiste. Ei ole midägi üteld: "ammastege raadiu" olli koloosi aigu iki väege kindel asi...

Tõsel ommugul, kui ma jälle piimäfabrikun olli (puut asusi säälsaman kõrvan), näi ma, et Tõrvast saabus veoauto soolage. Suul olli valge ja puhas. Selma naarse: "Ma saijegi vanast kraamist valla!"

Uus suul laaditi kuuri ala. Inimse ollive ostnu kõvva kivistenu suula, sii siin om nigu kuld". "Kes säändse ullu jutu valla laskse, et suul kaos müügild ärä?" küsives ostja pahatseld. Mine võta kinne...

Lõhmuse Anna laususi: "Sii om nii illus suul, mitte ei saa ostmade jättä." Egäüits ostse mõne kilu. Aga siikõrd liiale es

mindä. Ka vilets suul kulusi majapidämisen ärä. Sii kõlvas näites lakan puulkujunu aende vahele raputemises, et aena tulitses ei lääs. Ka looma seijeve ja lakseve suula ää meelege.

Suhkurd olli tollel aal üt-tepuhku vähä, sii osteti kohe ärä. Ma mälete, et pesupulbre ja -seebige juhtusi säände asi: keski olli kõnelnu, et nii läävä poole kallimbes. Kulli ja Asu puut osteti päevä pääl tühjäs. Varsti aga ollive leti jälle kaupa täis, ja pallu odavembe innage!

Prilla om poodileti kaoba all loogan. Keski ei usu enämb, et mõni kaup müügild ärä kaos. Kui pal-land raha oles...

Elmar Orav
Ummulist

Aaste Mulke Seltsin

Leili Weidebaum
Tarvatu mulk

Üits tüide ja ettevõtmiste rikas aaste om jälle lõpule jõudman. Vaates raasike üle öla tagasi. Mis me sõs oleme tennu?

Edimene ettevõtmine olli Salme Bergmann Peets-Ilmeti mälestamise päevä tähistemine 12. märtsil Elmen. Olli ju Salme üits naiskangelane vabadussõan, kes sündüs 120 aastet tagasi Mulgimaal. Päevä kõrraldemise man ollive abis Elme vallavalitsus, Tõrva linnavalitsus ja Ilmar Kõverik. Osa võtsive mulke esinduse Tartust ja Villändist.

Veebruarin astsive mulke sekka Mulgi segakoori laulje ehenotsan koorijuhi ja koorivanembege. Sellest om meil õige

ää miil, et mulke sekka om tullu ka nuuri.

Aprillin pidäsime Mulke iistseisusege nõu ja säädseme suvitsit ettevõtmisi paika. Otsustime tetä talgupäevä mai akatusen Eimtal muuseumi man. Istutime sirelieki, mille taime saieme Pruuli puukoolist. Kaitskümmed aastet tagasi istutive mulgi sinna lähiksese üte uibu, mis nüid om joba suures kasunu.

Main olli kultuuriseltsesuvepidu Põltsamaal, kos mulgi üles astseve ja esiki näituse vällä säädseve.

Juunikuu akatusen kõrrald Mulke Selts Paistu kihelkonna päevä, mille algusen ollime jälle Eimtal muuseumi ja rahvamajan. Sääl võtive Anu Raud ja tõise muuseumi tüütegije meid lämmelt vastu. Pidäsime kuunolekut ja kullessime ettekandmisi Paistu kihelkonnast ja selle aaluust. Seime mulgiputru ja päeväke võis edesi minna Paistu, kos akas IV Mulgi pidu. Enne peo akatust saieme osa

kohapäälsest laadast ja võisime kaia kikke sedä ettevalmistust

IV Mulgi pidu olli äste kõrraldet, etteastmise ollive tore. Mede kuunolemist aust oma kohalolemisege esiki president Toomas Hendrik Ilves oma rovvage. Päeväke akas joba viirma, kui üitskõrd kodu saieme.

Mulgi seltsi abige andsime keväde väl' lä Eino Luppi kirjutet raamatu „Suislepa vald muinasajast XX sajandi keskpaigani“. Esitlemisel olli õige pal' lu inimesi Suistle mõisan kogusin. Raamatu vastu tunti suurt uvi ja prilla omgi sii joba otsan.

5. ja 6. augustil kõrrald Eesti Kultuuriseltses Ühendus (EKSÜ) mõttetalgu „Seltsi ja noore“. Edimisel päeväl ollime Tartun ja tõisel päeväl Rakken.

Septembren saime jälle iistseisusege kokku Villändin, kos arutime sūgūsesse kultuuriesitluse päevä kõrraldemist ja Mulke Almanaki väl' läandmist. Otsustime sūgūsesse kokkusäämiste tetä Tartun verivärsk

ERMi muuseumi 5. novembrel. Mulke Almanaki mõtlime valmis tetä novembre lõpus. Nüid ma või üteld, et kik läitski plaani järgi. Mulje uvvest ERM-ist om miildejääv ja kik soovive sedä uhket vällänäitust viil kunagi näta. Äste läits raamatide müük. Kigile miildis Mulke segakoori ülesastmine. Na laulsive äste ja nende nuur koorijuht om äste tore.

Aaste lõpetime 26. Mulke Almanaki välläandmisege. Istisime kogusin Villändin Endla

kohvikun ja teieme kokkuvõttit selle aaste tegemistest ja mõtlime joba ka tulevesele aastele.

Aituma kigile, kes om oidan mulgi kiilt ja miilt. Õige suur tänu Mulgi Kultuuri Instituudile toredide ettevõtmiste ja mulgi keelen tettu raamatide iist. Püünäme edespidi iki ütenukun sedä mulgi asja aada ja vangerd vedäde.

Kalli tiikaaslase! Mulke Selts soovip kigile äid jõule!

L a s e l e

KIRVESUPP

Eesti muinasjutt

Soldan tullu roonust kodu ja läits ütte tallu üümaja küsime. Pernaine üt: "Ää meelege võtas su üümajale, a meil ei ole süvvä midägi." (Ju iki olli, a es täi anda.)

Soldan üt: "No akkame sis kirvesuppi kiitmä. Otsi õige üits vana kirves vällä!"

Pernaine ots ja sai ahju ja seinä vahelt üte vana kirve kätte.

"No mõse puhtas!"

Ja naine mõsk puhtas, tõi patta vett ja panni kirve kah patta.

Vesi läits kiimä. Sis soldan liigut kulbige ja üt: "Väige vägev saap, raasike sialiha oles kah vaja, sis ei ole nõnda vägev."

Ku pernaine läits aidast liha tuuma, visas soldan selle vii kige kirvege vällä ja panni uvve vii patta.

Sis kiie sialiha. Soldan segäs jälle ja üt: "Ei, sialiha ütsinde ei avite – iki om vägev. Kui om, tuu üits tükk lambaliha kah, sii om lahjemb."

Pernaine läits, tõi tüki lambaliha kah patta.

Soldan segäs jälle ja üt: "Viil om vägev. Tuu raasike suurmit kah, kui om."

Pernaine tõi suurmit.

Jälle kiieve suurme ja liha. Soldan segäs ja üt: "Viil om vägev! Väte koorime mõne kardule kah manu? Kardul om kige lahjemb, võtas sedä väge ärä."

Ja sis kuursive kardule ärä, mõksive puhtas ja pannive patta.

Sis pernaine küsüs: "Kudas te sääl sõdamaal ka kõnelide, kas vene kiilt?"

"No iki vene kiilt," ütelnu soldan.

"No kuda sii vene kiil kah olli?"

„Es ole tal ädä kedägi, kiil nigu egä tõinegi,“ kostan soldan vastu.

Eit akanu palume: „Õppe mulle kah mõni vene keele sõna!“

Ja soldan õpenugi eidel ulka vene keele sõnu selges.

Sis vaadenu soldan suppi ja ütelnu: "Oh sa aig! Selle aage, ku vene kiilt õpsime, om kirves nõnda ärä lagunu, et ivagi ei ole järgi jäänu. Oles raasike kirvest järgi jäänu, oles viil paremb supp saanu."

Viimäte tullu peremiis kah mõtsast kodu. Eit joosnu mihel vastu ja ütelnu: "Kuule, vanamiis, üits vana sõamiis tullu meile üümajale, ma keedi kirvesuppi!"

"Miande sii kirvesupp piias ometi oleme?" imesten peremiis.

Akassive süümä ja olli väige ää supp.

Vanamiis ütelnu: "No küll om ää supp, mul taht keele alla viia."

Eit ütelnu: "Mul tahave amba ütten supige alla minna."

Seive ja kitsive. Soldan läits omuku mineme ja tänäs üümaja iist.

Vanamiis ja eit tänäsive vastu, et ta õpet neid kirvest suppi kiitmä. Na jäivegi uskma, et kirvesupp olli, ja usuve täembese päeväni.

Värvi villatse peokinda ilusas kirveses!

•Ruute sissi om ärä paetet kümme rahvakalendrest perit talvekuude nimetust. Otsi vällä!

JÕULUKUU (detsember), TALVISTEKUU (detsember), NÄÄRIKUU (jaanuar), ELMEKUU (jaanuar), SÜÄKUU (jaanuar), KÜINDLEKUU (veebuar), TUISUKUU (veebuar), UNDIKUU (veebuar), VASTLEKUU (veebuar), KASSIKUU (veebuar).

Mõista-mõista!

TÕISEN ILMAN EHITEDES OONET, SIIA KÄIVE LAASTU?

Sääjä sõna õigeste rivvi, sis saat kokku üte vana-sõna!

OLE VELLE EI AASTE.

E	E	R	T	E	L	T	S	A	V
K	M	U	I	O	P	Ü	M	J	Õ
A	L	Ö	L	K	J	S	U	Ä	A
S	E	T	S	I	V	L	A	T	H
S	B	V	D	T	U	I	S	U	G
I	N	Ü	M	Õ	J	U	Õ	I	M
M	R	D	J	S	M	V	D	Õ	P
V	D	Ä	K	Ü	I	N	D	L	E
G	S	Ü	Ä	M	U	Ä	H	M	R
Õ	I	M	T	N	K	M	O	G	J

Saada vastusse 1. märtsis 2017 e-kirjage aadressi pääle ajaleht@mulgimaa.ee või ariligu kirjage Mulgi Kultuuri Instituuti: Kevade 1, Tõrva, 68605, Valgamaa. Kirjute manu kah oma aadress, sest vastanu laste vahel loosime vällä auinna!

TULEMEN

Abja kultuurimajan

Välläpaneku: jaanuarikuul Kristel Mägedi maalinäitus „Mandala ja muu looma“, veebruarikuul Mulgi aabitse pildi, märtsikuul päeväpildinäitus „Ilma verete jaht“

01.01 kell 00.30 uvve aaste pidu, ans StandBy
12.01 kell 18.30 Abja mälumängu III jagu
17.01 kell 9–11 vereandmisepäev
18.01 kell 19 Mulgi mälumängu III jagu
19.01 kell 18 Iva Žurková päeväpildinäitus „Miu aaste Eestin“ ja Zerkala tulevaatamäng
27.01 kell 17 Meelespea lubi piduõhtu
09.02 kell 18.30 Abja mälumängu IV jagu
12.02 kell 12 Mir On Show „Sirkuse ime“. Pilet 5 €, alla 3 a ilma
16.02 kell 17 Meelespea lubi, tantsumemme ja kapell 25
24.02 Eesti Vabariigi 99. aastepäevä tähistamine
09.03 kell 18.30 Abja mälumängu V jagu
23.03 Mulgimaa laste 21. volklooripäev
23.03 kell 17 Meelespea piduõhtu
25.03 naistekuuri Õbeäidsme 5
30.03 Villändimaa koolilaste näitemängupäev

Alliste rahvamajan

15.01 kell 14 Mikk Langeprooni akordiunikonssert
21.01 kell 10 uvveste tarvitsemise laot
22.02 kell 18 vabariigi aastepäevä konssert-aktus
11.03 kell 17 maakonna täiskasvanute luumetansupäev

Elme valla Ala rahvamajan

30.12 kell 20 aastelõpupidu, ans Helled Velled ja Lektus, kohvik
17.02 kell 20 sõbrapäevä simman – Simmaniduo
22.02 kell 18 EV aastepäevä konssert: Laura Pöldvere ja Kusti Lemba, valla esitegevuslase
10.03 kell 20 jooseva naise rahvamajaja pidu pääle

Eimtalini

Vanan rahvamajan jaanuari keskpaigani Eesti rõõvakunsnike Kaire Tali, Merike Männi, Sigrid Huiki, Ehalill Halliste, Mari Haaveli, Ainiki Eiskopi tüüde välläpanek. Muuseumini jaanuari lõpuni vana postkaardi muuseumi ja Anu Raua kogudest. Näta saap Anu Raua, Viive Tolli, Eve Noore, Viive Noore, Evi Tihemetsa, Kai Maseri, Aet Ollisaare jpt tetu kaarte. Muuseumi töise korra pääl Anu Kotli koet mängulooma ja muu näputüü.

Karksi valla kultuurikeskuse

Välläpaneku: jaanuarikuul Mulgi aabitse pildi ja Anne Frank'i näitus, Ekaterina Zelenova maali, veebruarikuul „Karksi vald 25“, märtsikuul „Naiskodukaitse 100“
06.01 kell 18 Lõõtsavägilaste konssert
07.01 kell 15 jõulukuske palutemine
11.01 kell 18 mälumäng
11.01 kell 19 kinu „Maavärin“. Pilet 4.-/2.50
19.01 kell 19 „Muusika maale“: Heigo Rosin lüükpille pääl
21.01 kell 19 Villändimaa seltskonnatantsupäev, ans Viiser
22.01 kell 12 kokkusaamine Valdur Mikitage. „Eestlane 200 aastet tagasi – luumusest, luudusest ja tervisest“. Süüki pakk Saariku mahetalu. Mäng lõõtsapill.
07.02 kell 19 kinu „November“. Pilet 4.-/3.-
08.02 kell 19 EHH tatre tükk „Sõdalane“. Pilet 6.-
11.02 kell 16 noorde tansuvõistelus „Move your body“
19.02 kell 12 Lilli luudusmaja pühäbene kokkusaamine
24.02 kell 11 lille panek Vabadussõa ausamba manu, kell 12 konssertaktus „EV 99“
25.02 kell 19 Karksi vald 25. Ans Hea Story, õhtut viap Esna vallavanemb
28.02 kell 17 vastlepäev
05.03 kell 18 Karksi vald 25 – Zetode ja Lõõtsavägilaste konssert
09.03 kell 11 Goltzman Ballett „Kuu poiss“, kell 19 „Casanova põlev jää“
11.03 kell 20 naistepäeväpidu, Raen Väikene
14.03 kell 18 emäkelepäev
15.03 kell 19 Mulgi mälumäng
19.03 kell 12 Lilli luudusmaja pühäbene kokkusaamine
25.03 kell 6 maarjapäev
25.03 kell 18 Villändi maakonna kapelle ja rahvapillimeeste päev

Mulgi Kultuuri Instituudi väljaanne Üitsainus Mulgimaa

Ajalehe väljaandmist toetab „Mulgimaa kultuuriprogramm 2014–2017“

Toimetuse:

e-post: ajaleht@mulgimaa.ee

post: Mulgi Kultuuri Instituut, Kevade 1,

Tõrva, 68605 VALGAMAA

toimetaja: Kristi Ilves, tel 5344 8176

tiraaž: 2500, küljendus ja trükk: OÜ Vali Press

Toimendusel om voli kirjätükke parande ja lühembes tetä.

Mõisakülän

31.12 kesküüse ilutuli linnaplatsi pääl, linnapää tervitep
7.01 kell 20 uvve aaste pidu spordiunen: Jürgen Veberi "Imedege aastevahetus", ans Hea Story ja Udu Band, üllatuse. Pileti dets 14 eurot, jaan 16 eurot, kohapääl 20 eurot, osta saap linnavalitsusest ja kultuurimajast, tel 525 6049.
23.02 kell 12 Eesti Vabariigi aastepäevä konssert

Paistun

25.12 kell 21 jõulupidu, ans Anmatino
11.01 kell 19 Villändi valla mälumäng Ramsi vaba aa keskuseni
08.02 kell 19 Villändi valla mälumäng Uuusna külamajan
11.03 kell 21 naistepäeväpidu Paistu rahvamajan
16.03 kell 19 Villändi valla mälumäng Tänassilma rahvamajan

Tõrva kirik-kammersaalin

28.12 kell 18 „Muusika Eestimaale“ konssert „Lihtminevik“: Robert Jürjendal, Madis Metsamart, Mati Turi. Konssert kiriku 111. aastepäevä aus
14.02 kokkusaamine sarjast „Juure“ – malehelme

Tarvastun

Raamatukogun 2016. aaste lõpuni Mulgi aabitse pildinäitus.
31.12 kell 22 Mustla rahvamajan aastevahetuse pidu, ans Günf jpm
31.12 kell 22 aastevahetuse pidu Kärsne mõisan, ans Lycille

LEADER-projekti Mulgimaal 2017

Projektiraha saave küside kigi Mulgimaa omavalitsuste ettevõtja, MTÜ, omavalitsuse ja sihtasutuse

- ◆ 16. jaanuarist 3. veebruarini saap raha küside II meetmest „Külä ja kogukonna edendamine“.
- ◆ 6.–24. märtsini III meetmest „Kodukandi esieräikkuse ja tugevuse oidmine“
- ◆ 24. aprillist 12. maini I meetmest „Ärielu edendamine“.

Egä meetme kohta võib üits asutus tetä üte projekti, v.a ütitse ettevõtmise.

Rohkemb täadust: <http://www.mulgimaa.ee/mak/toetuse-taotlejale/toetuse-taotlejale-2014-2020/>.

Mulgimaa Arenduskoja nõuandja võtave vastu: Mulgimaa Arenduskoja konturin, Abja-Paluoja, Pärnu mnt 30a tüüpäeviti 8.00–16.30.
Tarvastu käsitüükoan, Mustla, Posti 52 kolmabeld 9.30–18.00.
Viljandi vallavalitsusen, Viljandi, Kauba 9 nelläbeld 9.30–18.00.
Tõrva Linnavalitsusen, Tõrva, Kevade 1 töisibeld 8.30–17.00.

Aig tule enne kokku leppi: Raili Uibopuu; tel 5307 8283; raili.uibopuu@mulgimaa.ee

Mulgi Kultuuri Instituut kuulutep vällä avaligu võistelus

26. mail 2018

Abjan peeteve V Mulgi pidu

kunstilise teos tegemise jaos.

Oodame plaani pidu sisu ja vormi jaos, mes arvestes Mulgimaa kombit ja vaimuperändust.

Pidu piap aviteme eri põlvkonde kokku köütä.

Mulgi pidu om kige pere pidu.

Pidukavan om tähtis kodus Mulgimaa, ja ennekik-ke Alliste kihlkonna kotusseluul ja sii piap au sisse tõstma elu ja tüüd Mulgimaal.

V Mulgi pidu kava tule kirjute vaban vormin (kuni kaits A4 lehte) ja sellest piap vällä tuleme:

- miande om pidu kunstiline sisu (mõte ja sõnum), kudas etteastmise ütte seotes;
- miande pidu vällä paist;
- kudas ja kui pallu Mulgimaa kuure, tantsurühme ja rahvamuusikit pidu pääle kutsutes (Mulgi pidul om ülesastjät vanadest kuni lasteni);
- mille järgi valites laulu-tantsu ja edimene nimekirini neist.

Pidukavasit indave MKI indaje, manu kutsutes oma ala asjatundjät.

Kige parembes peetu tüü aurige akates aruteme V Mulgi pidu läbiviimist. Autur piap oleme valmis oma mõttit muutma ja edesi viima, ku neid ei saa vällä pakut mooduge tarvit. Mõte piap oleme siande, mida saap Alliste kihelkonnani Abja-Paluoja teos tetä. Kige parembe kava aurige võib MKI tetä lepingu pidu läbiviimises.

Auinarraha om 600 eurut.

MKI-I om voli jättä pääauind vällä andmede ja jaga-de raha ärgitusauindes. MKI võib võistelus pääle tullu tüüsit jao kaupa kah tarvit. Auturi, kes oma tüü võistelus pääle saadave, annave sellege MKI-le voli neid tarvit.

Võistelus ei ole nimeline. Auturi nimi ja muu täädus temä kohta panna manu kinnitise kuväärige.

Kelle tüüsit parembide ulka ei valite, nende auride nimesit avaliguld vällä ei üteld.

Pidukavade tulep saata 15. märtsis 2017 aadressi pääle: Mulgi Kultuuri Instituut, Kevade 1, Tõrva, märgusõna „V Mulgi pidu“.

Rohkemb täadust: www.mulgimaa.ee,
mki@mulgimaa.ee, 518 5371.

Rahulikku jõuluuiga, lustilist aastevahetust ja õnnelikku uut aastet!

Mulgi Kultuuri Instituut
2016

Foto Anu Arm